TEXT A FOTO: ONDŘEJ BÍLEK

Křivoklátské lesy a pleše

Hrad Křivoklát – jeden ze symbolů celého území, je vyhlášen i jako evropsky významná lokalita hostící velkou letní kolonii netopýra velkého.

Pokračujeme-li z Karlštejnska (jehož naturovým zajímavostem se věnoval článek v minulém čísle Niky) proti proudu Berounky, dostáváme se za Berounem do chráněné krajinné oblasti (CHKO) Křivoklátsko. Srázy říčního údolí tu na rozdíl od krasových prvohorních vápenců tvoří starohorní (proterozoické) horniny. Krajina je zde ale neméně zajímavá – jak svou historií, tak i díky rozsáhlým lesním komplexům. Celá oblast nese jméno po mocném Křivoklátu, střežícím okolní hvozdy již více než 900 let. Hradů a jejich zřícenin se ale v okolí Berounky tyčí více.

V PESTROSTI JE BOHATSTVÍ

Na Křivoklátsku se namísto vápenců jako geologický podklad uplatňují hlavně břidlice a droby, místy prostoupené výchozy vulkanitů – dacitů, andezitů a spilitů (metabazaltů). Ačkoliv zde nenajdeme některá unikátní rostlinná společenstva Českého Krasu, je i zdejší vegetace druhově velmi bohatá. K tomu vedle pestrého geologického podloží přispívá i členitý reliéf. Na teplý kaňon Berounky totiž navazují hluboké údolní zářezy jejích přítoků, kde se setkáme s různorodými skalními výchozy a ostrožnami, balvanitými sutěmi (drolinami) i suťovými lesy, které na mírnějších svazích střídají dubohabřiny a v chladnějších polohách (cca od 400 m n.m. výše) i bučiny. Křivoklátská vrchovina přesahuje nadmořskou výšku 600 m, což rozšiřuje již tak pestrou nabídku stanovišť i o biotopy až téměř podhorského charakteru. Četné přítoky Berounky, rozčleňující lesnaté území svými zářezy, si zachovaly přirozený charakter a čistou vodu ušetřenou splachů ze zemědělství. Díky tomu v nich žije i přirozená vodní fauna.

Uvedená stanovištní diverzita se odráží i v tom, že v CHKO Křivoklátsko je vyhlášeno celkem 16 různě velkých evropsky významných lokalit (EVL). Předměty ochrany jsou v nich neméně rozmanité: skalní trávníky, xerofilní křoviny, lesostepní druhy hmyzu (přástevník kostivalový či roháč obecný) i brouci s úzkou vazbou na starší lesy (páchník hnědý, kovařík fialový) a samozřejmě celá škála lesních biotopů, v nichž rostou i některé na prostředí citlivé mechorosty (např. dvouhrotec zelený). Mezi předměty ochrany zde patří i fauna náročná na čistotu toků (vranka obecná, rak kamenáč) nebo na drobné vodní nádrže (obojživelníci).

Pro suťové a lužní lesy podél Oupořského potoka je charakterický aspekt s měsíčnicí vytrvalou.

V centrální části Křivoklátska (po obou stranách údolí Berounky) je pak vyhlášena také stejnojmenná ptačí oblast s celkem osmi předměty ochrany – většinou lesními druhy ptáků.

KŘIVOKLÁTSKÉ HVOZDY, KRÁLOVÉ A PREZIDENTI

Vysoká lesnatost Křivoklátska je v rámci celých středních Čech raritou, o to větší, že výraznější odlesnění se tohoto území nedotklo ani ve vrcholném středověku. Zdejší lesy totiž sloužily již od dob Přemyslovců jako lovecký hvozd českým

knížatům i králům, kteří si zde zakládali opevněná sídla. První zmínka o hradišti Křivoklát pochází již z roku 1110, kamenný královský hrad na dnešním místě pak vznikl kolem r. 1230. Z českých panovníků ke zdejšímu kraji asi nejvíce tíhl Václav IV. Zatímco ale jeho otec Karel IV. zakládal Karlštejn údajně hlavně z duchovních pohnutek, Václav se uprostřed křivoklátských lesů oddával spíše své lovecké vášni. Část Křivoklátska je ostatně pro rekreaci hlavy českého státu vyhrazena dodnes – zámek v Lánech i s přiléhající oborou slouží jako letní sídlo našim prezidentům již od r. 1921.

Právě Lánská obora je rozlohou největší a současně i jednou z nejvýznamnějších EVL v oblasti. Rozsáhlé oborní lesy jsou určeny hlavně k chovu zvěře, některé plochy mají téměř parkový charakter s řídce rozmístěnými stromovými solitéry, hojné je zde zastoupení odumřelé dřevní hmoty. Vedle toho, že jsou zde bučiny, dubohabřiny a staré doubravy předmětem ochrany samy o sobě, jsou tyto rozvolněné a přestárlé porosty zásadní i pro výskyt hned tří celoevropsky vzácných xylofágních druhů brouků: kovaříka fialového, tesaříka obrovského a páchníka hnědého. Zvláště pro první dva jmenované je obora vysoce významnou lokalitou z hlediska celostátního výskytu. Čtvrtým evropsky významným druhem v Lánské oboře je mlž velevrub tupý, jehož populace s největší známou hustotou v ČR obývá tok Klíčavy.

svazích v okolí hradišť byl zřejmě částečně podporován středověkým osídlením – tisové dřevo bylo ceněným materiálem

Velevrub tupý má v celé České republice nejvyšší populační hustotu v toku Klíčavy na území EVL Lánská obora.

Dobře zachovalé suťové lesy najdeme v EVL Kohoutov či Týřov – Oupořský potok. Místy se v nich hojněji uplatňuje i jinak vzácný tis červený.

STINNÁ ÚDOLÍ

Jak je zmíněno výše, lesy v členité křivoklátské vrchovině zahrnují celou řadu různých typů listnatých porostů, od řídkých doubrav a dubohabřin, ovlivněných dřívějším pařezovým hospodařením, přes špatně přístupné suťové a roklinové lesy až po rozsáhlé květnaté bučiny. Všechny najdeme i v EVL Týřov – Oupořský potok, patřící rovněž k nejcennějším územím soustavy Natura 2000. Nejedná se přitom o nedotčené pralesy – zřícenina hradu Týřova ležící uprostřed této EVL dosvědčuje, že středověký vliv člověka zde byl značný. Dnešní dřevinné patro okolních porostů (zejména suťových lesů) je ale druhově velmi bohaté – nejčastější jsou v něm habr, javory, lípy, jilmy, duby, buk, zastoupena je i jedle a místy hojný je tis červený. Výskyt tisu na pro výrobu luků, a tak měl tento druh i praktický význam.

Mimo řady jiných druhů hostí zdejší dlouhodobě stabilní lesní prostředí také mech dvouhrotec zelený, který roste epifyticky na borce listnatých stromů a je velmi citlivý na změny vzdušné vlhkosti (vyvolané např. pasečným hospodařením). Tento druh už v ČR roste asi jen na 30 lokalitách. Stejně jako v Lánské oboře je také zde chráněn kovařík fialový, který je ještě vzácnější – tento dutinový brouk je u nás v současnosti potvrzen jen asi z 10 lokalit. Na dně údolí Oupořského potoka stojí za pozornost charakteristické lužní porosty s měsíčnicí vytrvalou. V samotném potoce se pak vyskytuje i populace raka kamenáče (na Křivoklátsku je chráněn také v EVL Stroupínský potok společně s vrankou obecnou).

EVL Týřov - Oupořský potok je lokalitou významnou zachovalostí lesních porostů, ale i typickou ukázkou tzv. pleší porostlých xerotermní „stepní" vegetací.

Teplomilná bazifilní doubrava s druhově pestrým bylinným podrostem (na snímku s mochnou bilou a zvonkem broskvolistým) je předmětem ochrany v EVL Vůznice.

Ptačí oblast Křivoklátsko je určena především pro druhy listnatých lesů.

PLEŠE

Hodnotné naturové lokality se na Křivoklátsku nacházejí v údolních zářezech téměř všech větších potoků. Příkladem budiž EVL Vůznice, chránící dubohabřiny, suťové lesy, bučiny, tzv. teplomilné bazifilní doubravy, a navíc roháče obecného a kuňku žlutobřichou, nebo EVL Kohoutov (mimořádné komplexy starých bučin i suťových lesů v údolí Zbirožského potoka). Také EVL Stříbrný luh v kaňonu Berounky hostí zachovalá lesní společenstva prolínající se s teplomilnými křovinami a poměrně vzácnou vegetací vápnitých skal a pohyblivých karbonátových sutí. Ve většině uvedených území s převahou lesních stanovišť vystupují na temenech a jihozápadně orientovaných horních hranách svahů i plošky skalních stepí, teplomilných trávníků a nízkých suchomilných křovin, tzv. pleše. Ve výše zmíněné EVL Týřov – Oupořský potok (konkrétně na Týřovických skalách a Velké Pleši) dosahují nízké xerofilní křoviny se skalníkem celokrajným dokonce jedné z největších rozloh v ČR.

Fenomén pleší je významně zastoupen i v EVL Na Babě, kde představují předměty ochrany suchomilné stepní trávníky a křoviny, ale také přástevník kostivalový. EVL Čertova skála pak tvoří výchoz tzv. spilitů, tedy přeměněných polštářových láv, vypreparovaný erozí okolních hornin do podoby bloku čnícího až 100 m nad hladinou Berounky. Tuto spilitovou skálu porůstají reprezentativní skalní trávníky s řadou vzácných druhů rostlin.

DALŠÍ LOKALITY

I ptačí oblast Křivoklátsko je územím profitujícím z velmi zachovalých lesních komplexů. Je vyhlášena hlavně pro lesní druhy ptáků: strakapouda prostředního, žlunu šedou, lejska malého, lejska bělokrkého a včelojeda lesního. Zdejší populace lejska bělokrkého a strakapouda prostředního, druhů typických pro listnaté lesy, patří k nejpočetnějším v rámci celé republiky. Doplňují je naše největší a nejmenší sova – výr velký (jehož hlavními stanovišti jsou skalní výchozy a prudké lesní srázy) a kulíšek nejmenší (tedy obecně lesní druh, na konkrétní typ porostu není náročný). Posledním předmětem ochrany je ledňáček říční, hnízdící hlavně podél četných

Lejsek bělokrký hnízdí na Křivoklátsku v počtu 2500-4000 párů (Foto: Frank Vassen, Wikimedia Commons – https://commons.wikimedia.org/wiki/Ficedula_albicollis).

Populace strakapouda prostředního patří na Křivoklátsku k nejpočetnějším v ČR. Tento druh šplhavce preferuje starší listnaté porosty, obdobně jako další z předmětů ochrany zdejší PO – žluna zelená. (Foto: Jan Jindra, www.naseptactvo.cz)

Kontinentální opadavé křoviny se skalníky jsou hojné v EVL Týřov – Oupořský potok i v rezervaci Na Babě, odkud pochází i tento snímek.

Důležitým biotopem tesaříka obrovského jsou staré exempláře dřevin v EVL Lánská obora (Foto: Wikimedia Commons – https://commons.wikimedia.org/wiki/Cerambyx_cerdo).

Čolek velký je na Křivoklátsku chráněn v EVL Jabůrek a V Hlinišťatech (zde společně s kuňkou žlutobřichou).

neregulovaných přítoků Berounky, ale využívající i hlavní říční kaňon. Celkově se v PO Křivoklátsko vyskytuje na 160 druhů ptáků, přičemž 120 jich zde prokazatelně hnízdí.

Závěrem ještě pro úplnost uveďme menší a méně známé naturové lokality ležící na území Křivoklátska: Pro Křivoklátsko poněkud netypická je EVL Prameny Klíčavy, inverzní sníženina, v níž jsou jako předmět ochrany vyhlášeny pěkně vyvinuté porosty ostřicových olšin a jasenin. Chráněna je tu ale také vegetace přechodových rašelinišť a hlavně srpnatka fermežová, vzácný mech vázaný na slabě zastíněná vlhká stanoviště, jaká zdejší rašelinné louky nabízejí. Botanickou zajímavostí této lokality je výskyt téměř třiceti druhů ostřic. Čisté drobné vodní nádrže (pískovny a v lesích ukryté rybníčky), které obývají kuňka žlutobřichá a čolek velký, jsou zase chráněny v EVL Jabůrek, V Hlinišťatech a Skočová – pískovna. Své místo v Natuře 2000 ale mají i historické dominanty území: EVL Křivoklát – hrad a Točník – hrad (obě určené pro početné letní kolonie netopýra velkého) jsou na Křivoklátsku úplně nejmenšími.

Jihozápadně orientovaná temena kopců s otevřenou vegetací přirozeného bezlesí se na Křivoklátsku označují jako „pleše". Snímek pochází z rezervace Velká pleš, která je součástí EVL Týřov – Oupořský potok.

www.http://krivoklatsko.ochranaprirody.cz/cinnost-spravy-chko/natura-2000/